

# Lettre-arc+kép



## Rajk hiányzó hősei

Satírozni. Besatírozni. Satírozás.

Mit is jelentenek ezek a szavak? Mi több: mit jelent ez a tevékenység? A csinálást? Jó dolog egyáltalán? Helyes-e besatírozni valamit? Jót teszek-e ezzel – vagy épp egyszer s mindenkorra török valamit?

Ha szigorúan vesszük a szó jelentését, akkor árnyalást jelent, valami meglévőnek ezzel az eszközzel való kiemelését. De itt, e falakon mintha egy másik értelem is megjelenne. Egyenes vonásokkal, vonalakkal, sávokkal töltünk ki egy meghatározott felületet; sőt: egy általunk meghatározott törvényeknek engedelmességgel eljárásal egy újabb, az eredetitől elütő felülettel elfedünk valamit a síkban. Mondjuk így: a kép síkjában. Vagyis az általunk látható síkban létrehozunk egy nagyonis valóságos *másik* felületet, ami eltakar, láthatatlanná tesz egy korábban nagyonis valóságos, létező felületet. A papíré, a vászoné. Mert azt nem tudjuk, volt-e valami a két egymást leképező felület között. Csak az üres lapot tartjuk-e el, vagy valami mást, ami ott volt már a lapon.

Mást teszünk-e ezzel, mint Rauschenberg egykoron, kiradírozván egy de Kooning-rajzot? Helyreállította-e ezzel a papír eredeti állapotát, értetlenségét? Megszüntettük-e valamit, vagy éppen ellenkezőleg: létrehozunk valami olyat, ami korábban nem volt? Tétován bemaszatolunk-e egy felületet, ami a tisztaság, a rend illúzióját adta? Netán eltüntetünk valamit, amit látni se bírunk; amit jobb nem is látnunk többé?

Itt azonban mintha valami egészen másról volna szó. A technika, persze, adott; *frottage*, a satírozás mint eszköz, anti-Lichtenstein; sokszorosító eljárás, amit gyerekkorunkból ismerünk, játék, domború felület síkbéli reprodukciója. Sokféle, okosan értelmezhető hagyományként mindez felöltik a nézőben ezeket a képeket látva. (S tudva, mert figyelmeztetve lettünk rá: nem képek ezek, nem kiállítás, nem művészet, hanem művészeti akció – ám hadd térjünk erre vissza kicsivel később.) Az okosság azonban valami képp mégis csődöt mond. Mert érintve vagyunk, gondolkodásunkban, sőt egzisztenciálisan.

Mi ez az egész?

Mindenesetre: Rajk satíroz. Hetek óta immár – teniszkönyökig menően, kitartóan. Mert ez itt csak egy állomás, a második a sorban.

Azt mondja: művészeti akció. Többet mondok-e akkor, ha megfordítom a kifejezést: *akcióművészet*? Nem helyezem-e belé ezáltal egy olyan tradícióba, amely mégsem ennek az előzménye? Mert hiszen a tevékenység, az akció őrzője ezúttal nem a dokumentáció, hanem a *kép*.

Mert a művész óvó intése ellenére itt mégis képek azok, amiket látunk sorakozni a falon, s e képeken éppen a satírozás máskor elfedő gesztusa által válik számunkra egyáltalán láthatóvá valami. S olyképp, ahogy magunktól sohasem láttuk volna. Olykor ismert fényképekre emlékezve bukkannak elénk ismerős arcok, de *másként ismertek*; vagy földidéznek az ismert fotót, vagy nem; vagy földidéznek az általunk is ismert karaktert, vagy rádöbbennek egy másfajta látás lehetőségére.

Az arcot keresem a képen? Vagy a kép idézi meg a már-már feledett arcot? A személyt? Valóban portrékat látunk? Portré-e ezek még, egyáltalán?

Egy magán-mitológia arcképcsarnoka?

Bizonyára. Olykor érintkezik az enyémmel, olykor nem; van, akit soha nem láttam az életben, fényképről föl ismerem talán, személyiségéről lehet elképzelésem – de az is lehet, hogy nincsen. A név adhat persze fogódzót, s biográfiai mozzanatokból tudhatom, meg mások mitológiájából, hogy miért így állt össze ez a névsor.

Meg persze maguk a képek segítik legjobban a megértést.

A kép, mint felidézés, megcsinálás, a múlt pillanatot rögzítő fényképből stilizált, mostantól hosszú távra méretezett érvényesség, jelentés.

Hiányzó hősök. Nem csak Rajknak hiányoznak éppen ők – hiányoznak a hősök is: nekünk kellene, a mindennapjaikkal.

Rajk mintha ezt kereste volna valamennyi képen. Hogy *kinek* a képén, végülis akcidenca. Magánügy. A te hőöd nem biztos, hogy az én hőöm is. De a hiány, az közös.

Sok és gondos előkészület után a művész végül az üres papírral néz farkasszemet. S a jobbkez, egyre határozottabb mozdulatokkal, egyre nagyobb biztonsággal tünteti el a fehér papír bizonyos részeit. Balról jobbra, majd vissza mozdul a kéz, kicsit alulról, kissé fölfelé, srégen. Tűnik el a ceruza munkája nyomán a papír fehérje. S mégis egyre több látszik meg valamiből, ami alatta-mögötte takarásban van. Egyre lázasabban, fájdalmasabban, kíváncsibban s kutatóbban folyik a munkálkodás egy *anyagon*, ami a munka révén egyre inkább egy ismert, szeretett, ám az alkotó tevékenység révén mégis egyre távolodó, mert textúrává is váló arcnak bizonyul. Mert minél többször simítja át a ceruza, horzsolja, érinti, annál több jelenik meg abból, ami előbb személyesen fontos – aztán egyre inkább magának a képnek: Lesz belőle mű, táblakép, alkotás. S talán nem túlzás kimondani, hogy az egyes táblák egyedi érvényén túl, így együtt: fájdalmas, tragikus ikonosztáz.

Találkoztak-e ők valaha is? Ismerték-e vajon egymást? Sokan közülük nyilván soha. S lehet, hogy el sem viselték volna egymást abban az életben, amelyből mi most nézzük őket. De ez mit sem jelent.

Most itt vannak ők, valamennyien. Mementóként, Rajk László kíméletlen analizisének és vallomásának alanyaiként. Nem névsorolvasás; ők Rajk hiányzó hősei. Akkor járunk el méltón és helyesen, ha tűnő s földidéződő arcmásaik mellé csöndben odasoroljuk a magunkéit is.

Wilheim András